

- Skoryk, A.V. Verbitskaya // Problems of social work: philosophy, psychology, sociology. - 2014. - No. 1. - P. 134-142
9. Voloshina AL «Cossack Svitlytsya» as the center of interpersonal communication in the Ukrainian ethno-cultural space / AL Voloshina, L. G. Oliynyk, L. Ye. Sychevskaya // Education and development of gifted personality: pedagogical and psychological experience. - 2017 - No. 1 (56). - p. 34-42
10. Maksimovskaya N.O. Model of animation of social-pedagogical activity with student youth in the field of leisure / N.O. Maksimovskaya // Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. - 2015. - No. 3. - P. 468-480

Отримано редакцією 22.08.2018 р.

УДК 37.046»465*7/11» : 373.3 : 316

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-223-229

Галина Іванівна Єрко,

викладач-методист, викладач кафедри суспільних
дисциплін Луцького педагогічного коледжу,
e-mail: ierko_galy@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

У статті розглянуто теоретичні основи формування медіаграмотності в освітньому процесі. Акцентується увага на необхідності впровадження медіаосвіти у викладання навчальних дисциплін. Показано особливості впровадження медіаграмотності в освітній процес закладів вищої освіти на прикладі вивчення дисципліни «Соціологія» у Луцькому педагогічному коледжі.

Ключові слова: медіаграмотність, соціологія, аналіз документів, контент-аналіз, методи навчання.

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти є однією з головних складових державної освітньої політики, при цьому особливий акцент робиться на необхідності «переорієнтації освіти на формування необхідних для життя ключових компетентностей» [1], тобто забезпеченні зростання ступеня відповідності змісту та форм освітнього процесу практичному застосуванню отриманих навичок у реаліях сучасного світу, що постійно змінюється. Вітчизняна система освіти посідає ключове місце у формуванні особистості, яка наділена такими якостями, як критичне сприйняття отримуваної інформації, патріотизм, протидія зовнішній інформаційній агресії та ін.

Важливою складовою впровадження медіаграмотності в освітній процес є розроблення навчальних програм і матеріалів, підготовка вчителів та викладачів, які осмислюють роль і місце медіаосвіти на сучасному етапі та специфіки її використання під час вивчення різних навчальних дисциплін. Необхідність упровадження медіаосвіти в Україні нині визначається реаліями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО було акцентовано увагу на тому, що сучасна освіта «має підготувати людину до функціонування в складному і суперечливому соціумі. А це означає необхідність виховання таких рис, як толерантність, сприйняття інших культур, релігій, цінностей, уміння спілкуватися з їх носіями; виховання здатності бути не просто громадянином світу, а й громадянином глобалізованого суспільства» [2]. На наш погляд, це безпосередньо стосується вчителів початкової школи, які мають навчити майбутніх вихованців нових стандартів роботи з інформацією.

2016 року Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Головна мета Концепції – «сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку й консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, усебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей» [3].

Пріоритетною умовою ефективної реалізації Концепції є її наукове забезпечення. Автори Концепції вважають за доцільне започаткувати міжвідомчу програму з розвитку медіаосвіти в Україні, яка забезпечила б координацію зусиль установ НАПН та інших зацікавлених організацій щодо реалізації Концепції, а також розроблення науково-методичних засад забезпечення різних форм медіаосвіти в умовах реформування системи освіти [3].

2017 року Міністерство освіти та науки затвердило всеукраїнський експеримент із медіаосвіти на 2017–2022 роки, який має назву «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику». Експеримент передбачає масове наскрізне

впровадження медіаосвіти у навчальні заклади: дитячі садки, школи та виші [4].

Можливості впровадження медіаграмотності в освітній процес досліджували у своїх наукових розвідках такі вітчизняні та зарубіжні дослідники: В. Іванов, О. Волошенюк, В. Різун [5], М. Ліпман [6], Л. Найдьонова [7], Д. Алверман, Д. Мун, М. Хагод [8], Л. Мастерман [9], Л. Деркач [10] та ін.

На думку відомого фахівця в галузі медіаосвіти професора О. Федорова, медіаграмотність – це вміння аналізувати і синтезувати просторово-часову реальність, вміння «читати» медіатекст, що є результатом медіаосвіти [11].

Ж. Гонне вважав, що головне у медіаосвіті – допомогти тим, кого навчаємо, стати вільними, толерантними громадянами демократичного суспільства, які мають автономне мислення [12].

Сьогодні є низка розвідок, присвячених вивченню перспективи розвитку медіаосвіти, можливостей використання медіаресурсів з метою формування медіакомпетентності студентства. Водночас недостатньо висвітленим є питання інтеграції медіаосвіти й суспільних дисциплін у практику викладання у вишах.

Формулювання мети статті. Мета статті – продемонструвати особливості впровадження медіаграмотності в освітній процес закладів вищої освіти на прикладі викладання дисципліни «Соціологія» у Луцькому педагогічному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Медіаграмотність є складовою медіакультури, яка стосується вміння користуватися та виражати себе через аналіз інформаційно-комунікативних ресурсів, спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних джерел, тощо.

Багато викладачів помиляється, ототожнюючи використання медіа на заняттях з медіаосвітою. Використання медіапродукції на заняттях є частиною формування медіаграмотності, проте не головною. Також помилково вбачати основним своїм завданням з медіаграмотності навчання студентів робити різні презентації, відео, аудіозаписи. Усе це пов'язане з медіакультурою, але аж не сприяє розвитку критичного мислення.

Сьогодні медіаосвіта має бути спрямована на забезпечення всебічної підготовки студентів до життя в інформаційному суспільстві. Саме громадянська та медіакомпетентність стає для сучасного вчителя інструментом, за допомогою якого він формує в учнів найважливіші людські якості.

Наведемо приклад формування медіаграмотності на занятті з дисципліни «Соціологія» (тема «Методика і техніка соціологічного дослідження»), проведеного у Луцькому педагогічному коледжі. Під час проведення цього заняття реалізуються такі компетентності:

– **предметні компетентності:**

– підготовка із використання соціологічного апарату під час розв'язання прикладних і наукових завдань у галузі соціології;

– здатність до аналізу та верифікації наукових концепцій;

– використання методів отримання, обробки та аналізу соціологічної інформації;

– знання кількісних та якісних методів проведення соціологічних досліджень;

– уміння та навички використання методів соціологічних досліджень у різних сферах соціального буття;

– **професійні компетентності:**

– грамотне використання інструментів соціології для пізнання й вирішення найбільш актуальних проблем соціальної реальності;

– зрозуміле донесення власних висновків та пояснень з їх обґрунтуванням до фахівців та осіб, які навчаються;

– здатність обирати найбільш прийнятні методи збору первинної інформації для проведення соціологічного дослідження у професійній діяльності;

– здатність грамотно використовувати інструменти соціології для пізнання й вирішення найбільш актуальних проблем соціальної реальності;

– прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує нових підходів, та відповідальність за практичне втілення професійних знань;

– здатність до опису та пояснення соціальної дійсності, розуміння закономірностей людської взаємодії та неоднозначності інтерпретацій соціальних явищ, набуття навичок аналітичної роботи із соціальною інформацією.

Основна частина заняття передбачала аналіз наукових джерел (табл. 1, табл. 2) та представлення результатів. Це завдання виконували дві групи під час виконання самостійної роботи. Результати роботи було репрезентовано на занятті.

1-ша група аналізувала та репрезентувала результати роботи над книгою: Кісь О. Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти: монографія. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2017. 288 с. Студенти здійснювали аналіз за такою схемою:

Схема аналізу наукового джерела

АВТОРСТВО: Хто автор?

МЕТА: Яку мету ставив перед собою автор монографії? На яку цільову аудиторію розрахована праця?

ЕКОНОМІКА: Хто за це заплатив?

ВПЛИВ: Хто може отримати користь від цієї монографії? Кому вона може завдати шкоди? Що ця інформація означає для мене?

ТЕКСТ І ЗНАЧЕННЯ:

Таблиця 1

Схема аналізу наукового джерела

ФАКТИ	Мені про це було відомо	
	Для мене абсолютно нове, неочікуване	
	Суперечить моїм знанням та уявленням	
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	Які методи дослідження використано?	
	Чому використано саме ці методи?	
	Як вони передають зміст?	

РЕАКЦІЯ: Якими можуть бути мої дії у відповідь на цю інформацію?

Обговорюючи зі студентами запропонований матеріал, варто поставити запитання для обговорення: «Який метод соціологічного дослідження дав Вам можливість більше зрозуміти зміст поданого матеріалу? Чому?».

2-га група аналізувала та репрезентувала результати роботи над книгою: Стрельник О. Турбота як робота: материнство у фокусі соціології: монографія. Київ: Критика, 2017. 280 с. Аналіз запропонованого джерела здійснено за такою схемою:

Таблиця 2

Схема аналізу наукового джерела

АУДИТОРІЯ ТА АВТОРСТВО	АВТОРСТВО	Хто написав монографію?
	МЕТА	Чому її написано? Яка цільова аудиторія (та звідки Ви це знаєте)?
	ЕКОНОМІКА	Хто за це заплатив?
	ВПЛИВ	Хто може отримати користь від цієї монографії? Кому вона може завдати шкоди? Що ця інформація значить для мене?
	РЕАКЦІЯ	Якими можуть бути мої дії на цю інформацію?
ТЕКСТ І ЗНАЧЕННЯ	ЗМІСТ	Про що це (і що змушує Вас так думати)? Які ідеї, цінності, інформація та/або погляди очевидні/імпліцитні (зовнішньо не виявлені)? Про що не згадується у цій монографії, що було б важливо знати?
	МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	Які методи дослідження використано? Чому використано саме ці методи? Як вони передають зміст?
	ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	Як люди можуть зрозуміти цю інформацію? Яка моя інтерпретація цього? Що я дізнаюся про себе зі своєї реакції або інтерпретації?
ПОДАННЯ РЕАЛЬНОСТІ	КОНТЕКСТ	Коли це зроблено? Де або як нею поділитися з аудиторією?
	НАДІЙНІСТЬ	Це факт, думка чи щось інше? Чи монографія варта довіри? Якою мірою? (що змушує Вас так думати)? Які джерела інформації, думок, припущень?

Обговорюючи зі студентами поданий матеріал, ставимо запитання для обговорення: «Чи були ефективними, на Вашу думку, методи соціологічного дослідження для висвітлення теми дослідження? Які саме методи?».

Виконуючи практичне завдання на занятті в парах, варто здійснити добір публікацій зі ЗМІ. Наприклад, під час заняття студенти здійснювали контент-аналіз, визначаючи гендерні стереотипи в

українському суспільстві за запропонованими індикаторами, та представляли результати роботи. Після виконання завдання озвучували отримані результати. Наводимо приклад бланку для контент-аналізу (табл. 3):

Бланк контент-аналізу «Гендерні стереотипи»

1. Назва статті, автор, видання

1. Час подій щодо гендерної проблематики (*позначте всі слушні відповіді*):

- 1) минуле;
- 2) сьогодні;
- 3) майбутнє.

2. Локалізація подій щодо гендерної проблематики (*позначте всі слушні відповіді*):

- 1) інша країна;
- 2) Україна;
- 3) регіон, область;
- 4) населений пункт;
- 5) інституція;
- 6) родина;
- 7) особа.

3. Ступінь конструктивності інформаційного матеріалу щодо гендерної проблематики –

Наведено ... (позначте всі слушні відповіді):

- 1) причини, чинники;
- 2) конкретні факти, відомості;
- 3) оцінки, думки;
- 4) конструктивні пропозиції.

Таблиця 3

Бланк контент-аналізу «Гендерні стереотипи»

Диференціація об'єктів публікації	Характер ставлення (автораки) до об'єктів публікації											
	Позитивний	Негативний	Нейтральний	Збалансований								
4. ЧОЛОВІКИ												
5. Жінки												
Під час опису об'єктів згадуються їх (<i>відзначте всі слушні відповіді</i>)												
Диференціація об'єктів публікації	Права/ обов'язки/ свободи	Контакти	Наміри, плани, бажання	Можливості	Ресурси	Поведінка/ діяльність	Інше					
6. ЧОЛОВІКИ												
7. Жінки												
Під час опису об'єктів відбувається конструювання гендеру за допомогою (<i>відзначте всі слушні відповіді</i>)												
Диференціація об'єктів публікації	Дитячих іграшок, ігор	Тіла	Зовнішнього вигляду	Одягу	Прикрас, атрибутів	Рухів, жестів	Очікувань з боку інших	Роботи	Родини	Сім'ї	Дітей	Інше
8. ЧОЛОВІКИ												
9. Жінки												
У публікації простежуються такі соціально-демографічні характеристики об'єктів публікації (<i>відзначте всі слушні відповіді</i>)												
Диференціація об'єктів публікації	Вік	Освіта	Матеріальне становище	Сімейний стан	Сфера діяльності	Посада	Інше					
10. ЧОЛОВІКИ												
11. Жінки												

Також під час заняття студенти представляли заздалегідь підготовлену самостійну роботу двох груп.

1-ша група репрезентувала результати опитування молоді України, яке проводилося Центром незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА» на замовлення Міністерства молоді та спорту України з 20 липня по 10 серпня 2017 року. Результати дослідження можна знайти на сайті Міністерства молоді та

спорту України.

2-га група репрезентувала результати опитування студентів Луцького педагогічного коледжу, які проживають у гуртожитку, проведеного Центром гендерної освіти Луцького педагогічного коледжу.

Студенти, обговорюючи поданий матеріал, давали відповіді на такі запитання:

– У чому специфіка проведення опитування молоді України та студентів Луцького педагогічного коледжу?

– Чи ефективним є використання анкетування як методу соціологічного дослідження?

– У чому особливість анкет «Молодь України – 2017» та «Аудит безпеки території навколо гуртожитку Луцького педагогічного коледжу»?

Ефективним на занятті є вміння студента здійснити самоаналіз власної роботи. Така форма дає можливість оцінити діяльність малої групи самими ж студентами (табл. 4). Можна просто ставити позначку («+») у відповідній графі, відмічаючи, як працювала група в цілому, або вписувати прізвища учасників групи. Наводимо приклад самооцінювання роботи студентів у малій групі.

Таблиця 4

Оцінювання студентами власної роботи в малій групі

Прізвище, ім'я студента _____

Показники	Завжди	Звичайно	Іноді	Ніколи
Ми перевіряли, чи всі учасники групи розуміють, що потрібно зробити				
Ми відповідали на запитання, даючи пояснення, коли це було необхідно				
Ми з'ясували те, що було нам незрозуміле				
Ми допомагали один одному, аби всі могли зрозуміти й застосувати на практиці інформацію, яку ми отримали				
Ми надавали можливість усім взяти участь в обговоренні, прийнятті рішення та представленні результатів роботи групи				

Для того щоб відбулось правильне формування певних уявлень, знань і навичок медіаосвіти, потрібні педагоги, які не лише мають теоретичні знання з питань медіаграмотності, а й є медіакомпетентними.

Загальні завдання інтеграції медіаграмотності в освітній простір:

1. Замінити загальні вправи чи запитання на такі, що пов'язані з медіа.
2. Створити умови, зручні для навчання, коли студенти можуть описувати певні види медіа.
3. Використовувати як друковані, так і недруковані медіа як джерела інформації.
4. Заохочувати студентів ставити ключові питання у соціальних та інших креативних проектах.
5. Використовувати певні аспекти медіаграмотності у процесі вивчення нової теми, додаючи запитання в стилі З – Х – В (Знаю – Хочу дізнатись – Вивчив).
6. Обговорювати переваги й недоліки різних форм комунікації, що можуть бути використані студентами.
7. Визначати, яким способом студенти можуть опублікувати свої роботи або розповсюдити їх серед ширшої аудиторії за допомогою нових технологій.

Отже, медіаграмотність – це набір компетентностей, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства. Сформувані такі компетентності є завданням закладів освіти різних рівнів.

Висновки. Реалії цифрової культури, яка дає змогу безпосередньо брати в ній участь, означають, що кожен студент має розвинути навички мислення вищого рівня. Здатність критично мислити, оцінювати та синтезувати інформацію, до якої вони мають доступ, розв'язувати проблеми як самостійно, так і в співпраці з іншими, а також вміння ефективно донести власне розуміння до інших є невід'ємною складовою медіаграмотності.

Сьогодні молоді люди досить швидко опиняються під тиском інформації, яка надходить як із соціальних мереж, так і зі ЗМІ. Саме тому до традиційної грамотності, яка передбачає вміння писати і читати, потрібно додати ще й медіаграмотність, яка може стати засобом заохочення молоді в навчальній діяльності, забезпечить студентам та викладачам глибоке розуміння самих себе і власного світу, зміцнить їхню внутрішню впевненість щодо використання інформації на практиці. Одним із кроків щодо забезпечення функціонування медіаосвіти в освітньому просторі є інтеграція медіаграмотності та суспільних дисциплін (зокрема, «Соціології») у вищому навчальному закладі. Водночас наше дослідження не вичерпує

всіх можливостей такої інтеграції. Подальшого вивчення потребує поєднання елементів медіаосвіти під час викладання інших дисциплін, передбачених навчальними планами підготовки бакалаврів педагогічних спеціальностей.

Список використаних джерел та літератури

1. Коаліційна угода // Верховна Рада України VIII скликання. – Київ, 2014. – С. 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/vpfrUq>. – Дата звернення: 05.09.2018 р.
2. Войтович Р. Філософсько-методологічні засади системи державного управління / Р. Войтович // Вісник УАДУ. – 1999. – № 3. – С. 294–306.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/ubhjQz>. – Дата звернення: 05.09.2018 р.
4. Міносвіти затвердило всеукраїнський експеримент з медіаосвіти на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/D3VGVW>. – Дата звернення: 10.09.2018 р.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. – Київ : Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
6. Ліпман М. Критичне мислення: чим воно може бути? / М. Ліпман // Постметодика. – 2005. – № 2 (60). – С. 33–41.
7. Найдюнова Л. А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті Болонського процесу : процесуальна модель медіакультури / Л. А. Найдюнова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – Київ, 2007. – С. 162–168.
8. Alverman D. E. Popular Culture in the Classroom / D. E. Alverman, J. S. Moon, M. C. Hagood. – Newark, Delaware : International Reading Association, 1999. – 258 p.
9. Masterman L. Teaching the Media / L. Masterman. – London : Comedia Publishing Group, 1985. – 341 p.
10. Деркач Л. Інтеграція засобів медіаосвіти в навчанні української мови (за професійним спрямуванням) майбутніх педагогів / Л. Деркач // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2017. – № 3. – Том 59. – С. 62–75.
11. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.
12. Gonnet J. Education aux medias : Les controverses fecondes / J. Gonnet. – Paris : CNDP, Hachette, 2001. – 144 p.

Галина Ивановна Ерко,

преподаватель-методист, преподаватель
кафедры общественных дисциплин
Луцкого педагогического колледжа,
e-mail: ierko_galy@ukr.net

ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ НА ПРИМЕРЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА «СОЦИОЛОГИЯ»

В статье рассмотрены теоретические основы формирования медиаграмотности в образовательном процессе. Акцентируется внимание на необходимости внедрения медиаобразования в преподавание учебных дисциплин. Показаны особенности внедрения медиаграмотности в образовательный процесс высших учебных заведений на примере преподавания дисциплины «Социология» в Луцком педагогическом колледже.

Ключевые слова: медиаграмотность, социология, анализ документов, контент-анализ, методы обучения.

Halyna Yerko,

academic-methodist, academic of the department
of social sciences of the Lutsk Pedagogical College,
e-mail: ierko_galy@ukr.net

FORMATION OF MEDIA LITERACY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON THE EXAMPLE OF STUDYING THE DISCIPLINE «SOCIOLOGY»

The theoretical foundations of media literacy in the educational process are reviewed in the article. The emphasis is placed on the need for the introduction of media education in the teaching of the disciplines.

Introduction. For the effective implementation of media literacy in the educational process, the development